

učiteljem pa so prepustili, da paglavcem vbijamo računске naloge že leta in leta v kronah in vinarjih v glave. Mi smo torej v šoli pripravljali pot kronski veljavi po otrocih k staršem. Ali potemtakem ni učitelj pijonir vsakemu napredku?

Neznano me tolaži, da statistični zavod na Dunaju lansko leto ni v kronah izkazal „cerkvenega premoženja“, ki zdaj straši po predalih naših in drugih novin. To bi bila števila, da bi se človeku lasje kar ježili. Vsekakor pa je kronska veljava cerkvenemu beračenju in — pravim beračem na veliko škodo, zakaj kjer je poprej padel krajcar, pade zdaj le vinar. Zato si je ljubljanski vladika kaj pametno izmislil, da zahteva naloženi davek v krajcarjih od glave. Za dobe M. Lutra so tudi pridno pobirali denar, in neki Tekel je celo dejal: „Wenn das Geld im Beutel klinget, die Seele aus dem Fegefeuer springt.“

Zadnji pastirski list me je silno zanimal. Pričakoval sem, da pride tudi „Učiteljski Tovariš“ na indeks proskribiranih listov, kar se pa ni zgodilo. To mi je v veliko tolažbo, da še nismo taki grešniki, kakor nas sicer opisujejo. Celo štajerski „Slovenski Gospodar“ je napravil s štajerskimi tovariši „Račun“ (ali ne v kronski veljavi), v katerem milo vabi „jungovce“, naj postanejo iz Savlov Pavli, da ne bo prevelikega primanjkljaja v vrstah poslušnih in ponižnih ovčic.

Izpremenjenih pravil „Zaveze avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev“ vlada ni potrdila, kakor javljajo listi. To jako diši po blaženem Lampetovem srednjem veku, katerega je lani hvalisal v „Katoliškem domu“ v Ljubljani. Kje neki tiči vzrok? Morda smo učitelji prenevarni — panslavisti, ali pa je slavni direktorij „Zaveze“ pozabil prošnjo kolkovati v — kronah. Sapi-
enti sat!

Rešetar.

Dopisi.

Kranjsko.

Od Sv. Lenarta nad Škofjo Loko. (Zgradba ljudske šole.) Kronovina Kranjska se odlikuje v marsičem od drugih sosednjih kronovin, ne samo po prirodnih izvanrednostih, temveč tudi po običajih in mišljenju ljudstva. Kranjec misli počasi, a gotovo, zato ga zlepo ne pripraviš ob njegovo prepričanje, osobito Gorenjec je v tem oziru prava korenina, katera se ne da izpuliti tako naglo.

Kdor je že stikal po romantični Gorenjski s trdnim prepričanjem, da je videl vso Gorenjsko, se moti, ker to še ni zadostno, če gre na Bled, v Bohinj in povrh še na Triglav in na podlagi razgleda teh krajev se pohvali, da je videl vse, kar mu more ponuditi gorenjska stran svojih krasot. Na vsak način si mora v dodatek, če že ne gre v Kropo, vsaj ogledati selško in poljansko dolino. V obeh bo videl vsakdo kaj takega, kar do sedaj še ni, in slišal tudi kaj, kar ne bi hotel verjeti drugemu.

Ko se odpelješ iz Škofje Loke proti selški dolini, ne boš domneval, ker se dolina tako na tesno zapre, da je dalje naprej še kakšen kraj, nastanjen od ljudi.

Motiš se pa, dragi potnik! Dalje naprej po dolini kakor tudi po hribih so znameniti kraji, o katerih posebnostih se lahko prepričaš, če greš sam tja. O blaginji ljudstva očitno pričajo povsod prijazne hiše, zidani kozelci (ljudstvo samo pravi kozli) in druga gospodarska poslopja, in v znak posebne prijaznosti te pozdravlja skoro z vsakega hriba bela cerkva. Tu v teh zakritih gorskih zakotjih lahko najdeš še nepokvarjenega Kranjca v njegovi pristni prvotnosti, in vse življenje je prav tako, kakor je bilo pred sto leti. Oče je zapustil sinu domačijo, in sin je popolnoma po očetovem zgledu gospodaril

in niti v misel mu ni prišlo, najmanjšo stvar v gospodarstvu izpremeniti ali pa celo uvesti kakšno novost; o vsem tem, kar se je iznašlo po svetu novega, so sicer čuli, pa se jim je zdelo prav tako bajno, kakor pravljice v „Tisoč in ena noč“.

Vendar pa tek časa ni prizanesel celo tako skritim naselbinam.

V teh hribih dobre 4 ure od Škofje Loke oddaljenem Martinjem Vrhu, kateri se šteje v župnijo Sv. Lenarta, se je rodil znani slovenski rodoljub dr. Jernej Zupanec. Oče njegov, dasi navaden kočar, je dal sina v šole, in nadarjena martinvrharska glavica je ušla prvotnemu poklicu krave pasti in preštudirala je gimnazijo ali, kakor so jo nazivali domačini, „črna šola“.

Ko je prihajal mladi Jernejček na počitnice, so ga izpraševali možje nezaupljivega govorjenja: „Kaj ne, da so težke šole?“ Mladi črnošolec jim je povedal o neki priliki v znak silno težkega učenja to-le: „Meni je zadnjič črnošolski profesor dal kamen v roke in sem mu moral povedati, od kod je ta kamen.“ (Profesor je namreč dal kamen z nalogo, uvrstiti ga v razred, kamor sodi, in v katerih krajih se nahaja tako kamenje.) Možaki so neverjetno zmajali z glavami in prepričani so bili, da se uče „coprati“.

Temu možu je bila sreča posebno naklonjena in na Dunaju je dobil priliko, kot domač učitelj dveh najimennitnejših sinov na cesarskem dvoru prepotovati skoro ves kulturni svet. Pozneje pa se je nastanil v Ljubljani kot čislani notar. Ker je bil varčen in poleg tega še samec, je prištedil precejšnjo vsoto. Bil je vedno navdušen in radodaren rodoljub slovenski in sosebno je ljubil domači kraj Martinji Vrh. Pogosto je zahajal domov, in vedno je bolj in bolj uvideval, kako zaostajajo njegovi rojaki za drugim svetom, in premišljeval je, kako temu odpomoči. Nekaj let pred svojo smrtjo pa je sklenil, zidati šolo svojim rojakom. Dal je v ta namen tri tisočake na mizo občinskemu zastopu, da sezida šolsko poslopje. Toda kakšen odpor je nastal v tem hipu pri njegovih rojakih, to je skoraj neverjetno! Do tedaj tako mirni prebivalci so se čez noč tako oživili, da je bilo kaj! Blagi mož je imel dober namen in dobre misli, kmetje in občinski zastop pa drugačne. Enoglasno so protestirali tej nepotrebnosti in ponujenih treh tisočakov ni hotel nihče vzeti. Slovesno so ugovarjali temu, in marsikatera neresnica o šoli se je čula iz ust nepoučenih kmetov. Gospod nadzornik Z. je večkrat prišel z namenom ljudi poučiti. A koliko trdih je moral preslišati neutrudljivi mož!

Par izgovorov kmetov: „Kako bomo pa pošiljali pozimi otroke v šolo, dajte nam en regiment vojakov, da bodo v košu otroke nosili v šolo! Z učitelji ne veste nikamor, pa jih tiščite v take kraje. Kaj bo pa delal učitelj pozimi? Dolgečas mu bo in kak „antverh“ bo moral znati, žnidarski ali pa suštarski.“ Pri nekem pogovoru je prigovarjal nek duhovnik zbranim kmetom, da naj se ne upirajo, ker ne bo nič pomagalo. Za odgovor je dobil: „Seveda, gospoda si vse „sorte“ izmišljuje, ker že nič nimajo početi, kmet mora pa trpeti.“ Nato mu je dotičnik ponudil ponočna pota po hribih, ko gre obhajati. Mož se je pa odrezal na to: „Saj ne mislim duhovnov, teh manjka, učiteljev je pa toliko, da bi jih lahko kidal z gnojnimi vilami.“ In takih podobnih ugovorov je še brez primere mnogo.

Vkljub temu pa je nekega lepega dne došla na hrib komisija, obstoječa iz gg. okrajnega glavarja, nadzornika in stavbinskega izvedenca, katera je imela namen, določiti mesto šoli, in ker je komisija slutila, da ni varno nasprotovati jeznim možem, je bila tudi asistencija orožnikov. Med tem, ko je postavljala izvedenec količke za znamenje obsega šolskemu poslopju, se je nabrala velika množica upornikov, katera je z žuganjem ugovarjala temu početju in sploh vsak stvaren dogovor odbijala, in nekdo je v največji jezi izbral vse zaznamke. Komisija pa je odšla brez uspeha.

Takratni župnik pa je bil mož, ki je visoko cenil vrednost šole in zavoljo tega zagovarjal šolo in prigovarjal ljudem, naj se ne upirajo, da, prijel jih je celo

jako strogo in pri tem se mu je nekoč pripetilo, da je šel s pomočjo nekoga izmed jeznih kmetov skozi vrata na hladno.

Pri vsem tem jako energičnem nasprotju pa niso izgubili poguma niti nadzornik, niti župnik in celo sam dr. Zupanec ne, temveč so poskusili na jako rahel način svojeglavce pripraviti, da dovolijo zidanje šole. Dognali so res toliko, da so pustili kmetje zidati poslopje, seveda so slednji se posmeovalno izražali, da ne bo nobenemu „padlo v glavo“ samo enega otroka poslati v šolo. Šolsko poslopje je bilo dozidano l. 1896.

Imenovan je bil mlad učitelj, kateri o vsem tem nasprotju ni ničesar vedel. O svojem prihodu je prišel v prvo hišo-gostilnico. Uganili so nekateri možje v gostilnici precej, da je najbrže učitelj ter so ga prav resno vprašali: „Aha, so učitelj, kaj ne? A znajo šuštarški?“ Debelo je gledal učitelj, kaj vendar pomeni tako vprašanje in šele predsednik župnik mu je odprl oči, ko mu je razlagal, kako so se upirali šoli. Nek drugi kmet mu je rekel: „Saj otrok bo malo, morebiti kakih 10.“ Učitelj je pa seveda sedaj že vedel, zakaj govori mož tako.

Bil je prvi dan vpisovanja s sv. mašo. Že pri maši je bilo toliko otrok, da gotovo več nego 10. Potem je bilo vpisovanje in se je vpisalo 56 otrok in naslednji dan je naraslo število na 76. Številke govore, da je dobra stvar premagala nepoučene ljudi. Kako so se vedli v šoli, to je odpustljivo, saj niso vedeli, da se je treba odkriti in ne pri oknih na vseh straneh gledati v sobo.

Minila so tri leta, učitelj poučuje še vedno isti in tisti zoperni in sovraženi mož, g. nadzornik, je večkrat obiskal šolo; pa na kakšnem glasu je sedaj pri ljudeh! Naslednji dan po nadzorovanju vpraša vsak učitelja, kako so znali otroci, kaj so rekli g. nadzornik, in so nekako ponosni, ko jim učitelj pove, da je bil g. nadzornik zadovoljen in da je celo nekatere pohvalil. Pohvala iz ust nekdanjega sovražnega moža jim prija. Vse to pač le potrjuje, da so ljudje dobri in pošteni, samo proti vsaki novotariji nezaupljivi in trmoglavji, zato se jih mora le z lepa navajati.

Pri zadnjem nadzorovanju je g. nadzornik vprašal učitelja: „Kaj ne, da izhajate sedaj?“ To vprašanje je bilo nekako čudno šele po teku treh let, zato ni vedel učitelj pravega odgovora, g. nadzornik pa mu je pojasnil: „Mislim namreč, če izhajate, ker ne znate črevljarstva“. Tri leta se že seje seme in bo dobro kalilo pri nepokvarjenih otrocih, tisti pa, ki je svojemu kraju storil tako dobroto, da je sezidal šolo, ji nakupil vse najnovejše učne pripomočke, šolsko knjižnico, izvrsten harmonij in bil velik podpornik učitelja v tem kraju, on sam pa že počiva v mirnem, hladnem grobu. Samo enkrat je videl sad svoje dobrote, ko je prisostoval izkušnji učencev ob koncu leta. Takrat je bil praznik blage duše njegove, ko je obdaril vse učence; 65 z blestečimi kronami in najpridnejše (38) z molitveniki, na katerih je sam podpisal svoje ime. Blago je vplival ta poset 87 letnega starčka na otroke in vsi hranijo molitvenike v drag spomin. Zadnje mesece je kupil župni cerkvi orgle za 18 stotakov, katere je izvršil (zadnje v življenju) umrli gospod Frančišek Goršič.

S svojim velikim rodoljubjem si je postavil dr. Zupanec spomenik prihodnosti, in njegova podoba visi v šolski sobi na steni nasproti vladarjevi ter nas živo spominja na velikega prijatelja šole in ljubitelja domovine. A. G.

Štajersko.

Razno. Težko pričakovana preosnova naših strokovnih listov, ki se je kakor rdeča nit vlekla že deset let pri zborovanjih dične „Zaveze“, se je vendar enkrat izvršila. Skrajni čas je bil, da se je to zgodilo, zakaj potreba in čas sta zahtevala neodlašajoči korak, ako hoče biti jugoslovansko učiteljstvo oni resni in merodajni činitelj v našem kulturnem življenju, kakor mu gre po prevažnem poklicu. „Učiteljski Tovariš“ je nedvojbeno večino štajerskega slovenskega učiteljstva zadovoljil s svojo neustrašeno pisavo, nadahnjeno s pravim razumevanjem

stanovskih in šolskih interesov, z oživljajočim svobodomiselnim in naprednim stremljenjem, kakor pač zahteva sedanji tok časa. „Popotniku“, ki je doslej že itak svoje predale napolnjeval z zgolj teoretiškimi in didaktičnimi razpravami, želimo, da bi nam na tem polju prinašal dovolj tečnega gradiva. A šolsko-političnega lista v pravem stanovskem smislu nam je bilo treba kakor ribi vode. Živela tedaj započeta reorganizacija naših strokovnih listov! Na nas pa je ležeče, da naša podjetja, osnovana le v naš blagor in prid našega jugoslovanskega šolstva, najdejo dovolj gmotne in duševne podpore. Sram bi nas moralo biti pred vsem svetom, ako bi po naši zanikarnosti in malomarnosti ne mogla uspevati.

Že dolgo pričakovana imenovanja novih nadzornikov so vendar enkrat razglašena. Kritiko o tem si pridržim za kasnejši čas. Za zdaj naj le omenim, da so nemški — seve nasprotni listi — zagnali velik krik radi nadzornika g. prof. dra. Janka Bezjaka. Da so jim drugi po godu, je vsekakor značilno. Vsak rodoljub mora priznavati, da je bila največja nevarnost, ako se za okraje St. Lenart, Slovenska Bistrica in mariborska okolica imenuje nadzornik, ki bi v svoji nemški birokratiški duši ne imel brige za slovensko šolstvo, nego le za tam usiljene šole nemškega šulferajna. Dr. Bezjak, ki nikakor ni pronosiran narodnjak, ker deluje le v gotovih, po okolnostih najstavljenih mejah, je najbolji mož za važen posel nadzornika ob skrajni jezikovni meji. Pri znanem nemškem šovinizmu ne bo imel prijetnosti, a dobri živci, trdna volja in neupogljiva eneržija bodo ugnali tudi besneče nasprotnike.

Smejati se je pa človeku, zakaj smatrajo nemški listi imenovanje mariborskega ravnatelja Julija Glowackega a članom deželnega šolskega sveta za slovensko koncesijo. Glowacky je znan prirodoslovec, a dozdej še ni pisal nič slovenskega, ni podpiral nobenega narodnega društva, in v Celju so ga narodnjaki poznali skoraj le po imenu. Dal Bog, da bi ne zabil na važnem mestu slovenskega šolsva!

Trdoglav.

Istra.

Gospodine uredniče! Lijepo Vam zahvaljujem, što ste mi poslao na ogled prvi broj „Učiteljskog Tovariša“. Pomnivo sam mu pročitao sadržaj i tim sam se nasladio. A kako i neću, kada Vaša i naš list eto muževno, bez straha diže mač proti natražnjaštvu, proti hudomu klerikalizmu, a na obranu kršćansko-liberalnih načela. Hvala Vam! I mi u Istri čamimo pod morijom špijunstva njekojih svećenika, koji ne mogu progutati gorku pilolu državnog školskog zakona 25. maja 1868 i slijedećih. Prijete toga zakona, ako je učitelj htio imati mira od svećenika, morao mu je biti pravi hlapac, svako jutro odpjevati mu misu, gdjegdje osvjetlati mu postole itd., inače zlo po učitelja. Sada bi moralo biti sve drugačije; ali nije, jez svećenici kod nas još zapovijedaju de facto, pošto ih se školske vlasti rekao bih, boje i zato neće Vam biti začudno, ako većina hrvatsko-slovenskih učitelja u Istri jesu popovske prirepine i odišu natražnjačkim duhom. Vaš list vsoliti će više od jednoga učitelja i dati mu snage, da kaže: „Pope, ti imaš crkvu a ja imam školu, nastojmo svaki svoje, pa ćemo biti prijatelji“. Kada bi tako bilo! Ali kod nas, ako učitelj vrši tačno i potpuno kršćanske dužnosti, ako ide k misi, prima sakramente; ali ako ne puše u klerikalski rog, onda će mu svećenik kopati jamu bez milosrdja; jez pop hoće, da mu učitelj bude podložan u političko-klerikalnom mišljenju te u privatnom općenju. Nije kod nas svećeniku toliko do prave vjere, jez većinom kao kateheti u školi zanemaruju vjeronauk; nego do premoći nad učiteljem. Veselim se dakle vrlomu „Učiteljskom Tovarišu“, i ako ste zadovoljan, gospodine uredniče, tekom vremena pošiljati ću Vam po dopis,*) koji će faktima ilustrirati ovo, što danas napisah i otkriti što sve ne čine svećenici kod nas proti onim nevoljnim učiteljima, koji ne pušu u njihov rog. U to ime do vidjenja, a „Učiteljskom Tovarišu“ želim svako dobro!

m.

*) Prosimo. Uredn.